

Om Sommerstaldsodring.

Bille vi gjøre Fremstrid i Landbruget, maa vi drage os Fortidens Erfaringer til Nytte.

Paa grundig Kjendskab til Jordbunden, Planten og Dyret skal Landbrugets Praxis hvile.

At bringe et Spørgsmaal frem nu om Betimeligheden eller Nødvendigheden af at sommerstaldfodre sin Besætning, forekommer maasse mange, især ældre Landmænd, at være et spildt Arbejde. Disse betragte nemlig ofte Sommerstaldsodring som en Ting, der i sin Tid var i Mode, og som dengang maatte forsøges og udføres af de Landmænd, der vilde have Ord for at være rationelle; men som efter at have raset en Tid døde hen igjen, uden nogensinde at have været ret i Anseelse hos de virkelig duelige praktiske Landmænd, og uden nogensinde at have bragt dets Udøvere nogen virkelig Fordel. Den Sag er altsaa prøvet, den vil vi ikke mere offere Tid paa at tænke over eller diskutere om, og endnu mindre offere Arbejde og Penge paa at faa den igang. — Dem, som sige saadan, vil jeg paa Forhaand bede betænke, at den Skjæbne, som Sommerstaldsodringen har havt hos os, ikke er nogen anden, end der er bleven saa mange andre Foretagender tildel, paa Grund af at de ere blevene trængte frem paa en Tid, da de vare upraktiske, det vil sige uhensigtsvarende og ulønnende paa Grund af de forhaandenværende Forhold, eller fordi der er begaaet Fejlgreb ved deres første Udøvelse. Er Foretagendet derimod senere,

under andre Forhold, og udført paa en noget anderledes Maade, paany optaget, viser det sig ofte at være det Modsatte, praktift og hensigtsmæssig. — Det er min Overbevisning, at det hos os netop er gaaet i sin Tid med Staldfodringen, som ovenfor antydet, og at Tidspunktet til paany at forsøge den nu er for Haanden, hvorfor jeg vil bede Læserne følge mig gjennem nedenstaaende Udvikling, som jeg da vil begynde med at fremstille Sagens historiske Gang.

Sommerstaldfodringen er anvendt hos os allerede i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Den bekjendte tydske Landøkonom A. Thaers Skrifter virkede ogsaa her i Landet derved, at man søgte at indføre Bøgelbrug med Staldfodring. Bekjendte Mænd, som Joh. Chr. Drewsen og B. F. Rønne viste Vejen i denne Retning, og det kgl. Landhusholdningselskab opmuntrede ved Præmier de Mænd, der bevislig havde benyttet og gennemført Staldfodringen i flere Aar. Saaledes har allerede i 1816 Ejeren af Gillestedgaard ved Odense modtaget Selskabets 2den Medaille i Guld, fordi han sommerstaldfodrede 40 Stykker Køer og 1 Tyr med grøn Kløver og Bikkhavre. Gjennemgaa vi „de danske Provindsers Beskrivelse“, der ved Landhusholdningselskabets Foranstaltning er udgivet i Aarene fra 1825 til 45, da finde vi saa godt som fra alle Amtene Beretning om, at en Del Avlsbrugere, rigtignok især Præster og Skolelærere, dog ogsaa Bønder og større Ejendomsbesiddere, have benyttet snart hel, snart halv Staldfodring. Men der anføres ogsaa Exempler paa, at tidligere Brugere have opgivet den, ligesom det næsten bestandig fremhæves, at Flertallet af Jordbrugerne, saavel de større som især Bønderne, betragtede den som en ulønnende Fremgangsmaade, imod hvilken der rejstes en Mængde Indvendinger, af hvilke vistnok en Del endnu den Dag idag vil have større eller mindre Gyldighed, og som jeg derfor ogsaa senere skal komme til at omtale nærmere. Beretningerne tyde paa, at der har været Mænd, der en kortere eller længere Tid have havt Fordel ved at benytte Systemet, som i Virkeligheden derved

have været istand til at hæve deres Jordens Produktivitet for en Tid — men ogsaa kun for en Tid; der er senere indtraadt en Slappelse, en Tilbagegang i Jordens Evne til at give Kjerneudbytte. I nogle Beretninger synes man derfor ogsaa ligesom at kunne skimte, at det paa sine Steder er blevet drevet, dels fordi det — som berørt i Begyndelsen af Artiklen — var bleven en Modesag, og dels fordi man, efter at have begyndt derpaa og da optraadt som dets Talsmand, ansaa det for en Vressag ikke at give tabt. Men da de første Brugere og Forkjæmperne for Systemet vare døde, maatte ogsaa Systemet dø, thi det var for Størstedelen fremtvunget under Forhold, hvor det ikke passede, og Maaden, hvorpaa det dreves, var ikke saadan, at det i Længden gav Fordel. Det er dog allerede her værd at lægge Mærke til en Uttring af E. Dalgas, der besørgede Beskrivelsen af Ribe og Svendborg Amter, og optraadte som en bestemt Modstander af saavel Bezelbrug som Staldfodring, at han alligevel et Sted indrømmer, „at det dog forresten kan være muligt, at Kulturen eller Jorddyrkingen saaledes kan stige, at Staldfodringen bliver en Nødvendighed.“

Efter 1840 er det tydelig, at Staldfodring ligesom Bezelbrug er kommet i almindelig Miscredit hos os; i dette Tidsskrifts Aargange fra 1840 til 1860 er der saa at sige ikke Spor af Artikler om Staldfodring, og man har vel i en Tid af dette Tidsrum været nær ved at betragte ikke blot Staldfodringen selv, men ogsaa de enkelte Mænd, der forsøgte at holde fast ved den, som Besynderligheder. Dog ville vi lægge Mærke til, at disse første Anstrengelser for Sommerstaldfodringens Indførelse hos os ikke forsvandt sporløst og uden at gjøre Nytte, thi næsten overalt førte de til, at man mer eller mindre fuldstændig gik ind paa at benytte Staldfodringen for Hestene, saaledes at man nu i vor Tid om Sommeren kan rejse store Strækninger af Landet igjennem, uden at træffe enten de mindre eller de større Gaardes Arbejdsheste paa Græs. Og ligesaa maa vi haabe og vente, at hin første Periode af Staldfodringen hos os maa kunne gavne os derved, at vi drage os

dens Erfaringer til Nytte og altsaa, hvis vi nu paa ny forsøge at indføre den, vide at undgaa de Fejl, som dengang blev begaaet.

Det er først ved 1860, at der i vor landøkonomiske Literatur paany dukker Tegn frem, der minde om Staldfodringen. Der har ved den Tid været ført Diskussioner om Sagen i flere landøkonomiske Foreninger, men det er, som om der havde hvilet i de fleste Tilfælde en vis Mæthed over Forhandlingerne. Disse gjøre ingenlunde Indtrykket af, at det har været, hvad man kalder et brændende Spørgsmaal, et saadant, hvis skyldige Besvarelse Flertallet ønsker, fordi de mer eller mindre føle, at deres personlige Interesse er knyttet dertil. En enkelt Mand, der har bragt Spørgsmaalet frem, kan have haft denne Følelse, men i det Hele taget er Interessen for Sagen gaaet tabt paa Grund af den Kærlighed, hvormed den er bleven modtaget, navnlig af ældre og erfarne Landmænd, i hvis Erindring hin første Staldfodringsperiode endnu stod levende og tildels affrækkende. Det er imidlertid værd at lægge Mærke til, at dette nye Røre i Staldfodringsagen fremkom efter de 3 tørre Somre 1857—58—59, uidentivl fordi man i disse i en højere Grad end ellers havde følt Vansteligheden ved at give Kreaturerne en tilstrækkelig og hensigtsvarende Sommerføde. Vi staa nu atter ved Slutningen af 3 tørre Aar, i hvilke den samme Vansteligheid, rimeligvis endogsaa i en højere Grad end i forrige Decennium, har viist sig, og derfor er sandsynligvis Tidspunktet gunstigt for atter at drage Nytten og Nødvendigheden af Staldfodringen frem.

Først vil jeg da fremføre de vigtigste af de Grunde, der efter min Formening bevirkede, at Staldfodringen ved dens første Indførelse hos os mislykkedes.

Landbruget blev dengang de allerfleste Steder her i Landet drevet extensivt, det vil sige, det kunde være lønnende, uden at man behøvede at anbringe store Kapitaler i det. Jorden var i Forhold til Arbejdet billig, den letteste Maade at fremtvinge Kornavlens paa, var derfor at offere en Del af Areallet til Brak, arbejde denne godt igjennem, gjøde den nogenlunde og,

naar dette ikke forflog, mærgle den. Kvægholdet var de fleste Steder tilbagetrængt, meget faa og slet holdte Kreaturer vare det almindeligste, derfor brød man sig ikke om, at Jorden var udpint, naar den skulde bære Græs, den kunde alligevel selv i ugunstige Aar afgive en Næring, der var god og rigelig i Sammenligning med den Føde, Kreaturerne bleve givne om Vinteren. Ganske vist har dog Kreaturholdet ikke alle Steder spillet en faa underordnet Rolle; der var dengang, som nu, Egne især i Jylland, hvor Indtagten væsentligst blev taget af Kreaturholdet, men til dette Sommernæring var det da alligevel det billigste at benytte Afgræsningen. Jorden var som sagt billig, derfor var det intet Tab at lade den ligge i en længere Arrække med Græs. Gav den derved just heller ikke noget stort Udbytte, faa var man dog kommet til dette Udbytte paa en let Maade. Man kom ikke let i Forlegenhed for Sommerfoder, thi slog Agergræsningen ikke til, faa var der jo næsten til enhver Ejendom store Strækninger af Udmærker, Heder, Rjær og Skovgræsninger. Der fremhævedes derfor dengang næsten altid, at Staldfodringen var en usikker Sommernæring i Sammenligning med Græsset. Der blev sagt, naar vi have tørre og ugunstige Somre, ville Staldfodringsurterne ikke lykkes, og hvad skulle vi faa gjøre, naar vi ingen Græsmarker have at sætte Kvæget paa? I faa Tilfælde at byde det forskjælede staldfodrede Kvæg de ovenfor nævnte naturlige Hjelpegræsgange, det taaler det ikke, og faa er Tabet ved Staldfodringen i saadanne Aar faa stort, at det ikke kan opvejes ved flere andre heldige Aar. Og at denne Tvivl paa, at Staldfodringsurterne kunde lykkes, var berettiget, forstaa vi ogsaa, naar vi erindre os, at Jordens Kulturtilstand dengang stod langt tilbage, faa langt endogsaa, at man ikke engang kunde stole paa at frembringe Kløver, hvis man ikke havde mærglet. Men da man faa mærglede, fik man jo ogsaa langt bedre og sikkrere Kløver, end vi nu faa; hvorfor kom Staldfodringen faa ikke i Flor i Mærglingsperioden? Det var dog netop i den Tid, at Oppositionen imod den blev størst, og at den faa at sige for-

svandt. Ja, ogsaa det er naturligt; Overflødigheden af Klover og Græs i Mærglingsperioden gjorde just, at Ingen gad befatte sig med den Besværighed at afhugge og hjemføre den Masse Grønfoder, som Kvæget langt lettere kunde afæde paa Stedet. Græsmangel, saaledes som vi nu kjende den, var meget sjelden i Mærglingsperioden, selv i tørre Aar, thi Kloveren kunde dengang holde sig i flere Aar og styde paa ny, hver Gang den blev afbidt; Sommerfodringen var dengang rig, ja overflødig i Sammenligning med Vinterfodringen, hvorfor skulde man saa indlade sig paa at forandre den førstnævnte; det var der jo i Virkeligheden ingen Grund til. Jo, der var dog en anden Grund, der ogsaa stærkt fremhævedes som en Fordel af Staldfodringsbrugerne, men som dog heller ikke kunde komme til at trænge igjennem i Mærglingsperioden, og det var: Hensynet til Gjødningen. Trangen til Gjødning var ikke tilstede dengang som nu; naar man blot brakkede, mærglede og brugte den Gjødning, som man kunde faa ved at opfodre sit Halm og Hø, saa avlede man Guds Velsignelse baade af Korn og Græs; hvorfor skulde man saa besværliggjøre Bedriften med at opsamle og udfjøre Sommergjødningen, som jo alligevel kom paa Marken, naar Creaturene græssede der.

Af andre Grunde, som i hin Tid virkede hæmmende paa Staldfodringens Fremgang, vil jeg kun berøre: de flette, snevne, lavtbyggede og med ussel Brolægning forsynede Stalde, hvor Heden og Fluerne i høj Grad maatte genere Kvæget; dernæst Tjenestefolkenes Uvillie imod det nye System, samt endelig den uheldige Udskiftning af Bøndergaardene, altsammen Hindringer, der jo ogsaa endnu den Dag idag kunne vanskeliggjøre Staldfodringen, men som dog ikke ere større, end at de kunne overvindes, naar først Trangen til at benytte Systemet er tilstede. Men just denne Trang var, som foran viist, ikke tilstede tidligere uden maaste paa ganske enkelte Steder. Men hvorfor holdt det sig ikke paa de Steder, hvor det blev gennemført? Modstanderne af Systemet paastaar, 'at det laa deri, at man 1) ikke fik saa stort og navnlig ikke saa

godt et Udbytte af Mejeriprodukter, som ved den frie Græsning, og 2) at den Gjødning, der vandtes, var kraftesløs, hvilket tydelig sporedes paa de Gaarde, der i længere Tid fastholdt Systemet, derved at disse, uagtet de tilfæede et større Areal med Korn end tidligere, ikke kunde holde Kornavlens oppe; — de avlede vel megen Halm, men kun lidt Kjerne. — Dersom disse Paastande vare rigtige, og det maatte jo synes, at de vare det, eftersom den ene efter den anden frafaldt Systemet, saa var dette ganske vist forkasteligt. Men lad os undersøge, om ikke Fremgangsmaaden, der i hin Periode almindeligvis brugtes ved Staldfodringen, var en saadan, at den kunde have Skyld i det fremkomne uheldige Resultat. Har ikke Grunden til at Mejeriudbyttet blev slet rimeligvis været, at man fødrede Køerne paa en fejlagtig Maade? Jo, Fodringen har sikkert de fleste Steder været alt for ensidig; man mente, at naar man gav Køerne grøn Rug, grønne Vikter og grøn Kløver, sædvanligvis kun en Slags ad Gangen, men alt det de vilde og kunde æde, saa maatte de nødvendigvis have faaet deres Behov tilfredsstillet fuldkommen saa godt, som naar de gik paa Græsmarken. Ved første Nækast kan det ogsaa tage sig saadan ud, thi paa det sidstnævnte Sted fik de jo ogsaa kun grønne Planter; men der er dog en ikke ringe Forskjel. De Planter, der førtes til Stalden, vare som sagt kun enkelte Arter, der afhuggedes paa Tidspunktet tæt ved eller i Blomstringstiden; de vare altsaa ensidige og overordentlig vandholdige; — paa Græsgangen derimod fik Creaturene Lov til at afæde Planterne, medens de vare unge, altsaa paa et Tidspunkt, da de indeholdt flere Næringsstoffer, og Føden var her altid mere alsidig, da Græsset jo bestod af en Blanding af forskellige Plantearter.

At der virkelig er en betydelig Forskjel i den Maade, hvorpaa Græsset og Staldfodringsurterne indvirke paa Dyrenes Fordøjelsesorganer, fremgaaer tydelig af Gjødningens Bestaffenhed; denne er paa Græsgangen vel blød og grødagtig, men saadan lagerende, næsten halvflydende, som den kan blive efter

ensidig Fodring med en Staldfodringsurt, er den ikke. Der kan derfor ikke være nogen Tvivl om, at de ældre Staldfodringsbrugere begik en stor Fejl ved ikke at blande Staldfodringsurterne i tilstrækkelig Grad med tørre Fodringsmidler, med Halm; og at dette har været en almindelig Fejl fremgaaer blandt andet deraf, at Folk, der havde det rette Blik paa denne Side af Sagen, som f. Ex. den bekjendte Generalkrigskommisfær Neergaard, giver Staldfodringsbrugerne det Raad, „at daglig bør give deres Kreaturer en Givt tort Foder, ikke alene fordi Gjødningen bliver mere stivnet derved, men ogsaa fordi det tørre Foder beforder Drøvtygningen, hvorved flere nærende Partikler uddrages af Grønfoderet til Fordel for Mælkeaffondringen.“ At Raadet ikke er bleven fulgt, kan have været begrundet i Mangelen paa Halm, men ogsaa i den Fordom, at Smørrøts Godhed vilde lide derved. Det er jo endnu ikke saa længe siden, at dygtige Mejerifolk betragtede det som en Fejl at give Køerne Halm, saalænge de gik paa Græs, thi man sagde, at Smørrøt saa ikke længere kunde betragtes for at være Græsmør. Naar altsaa de ældre Staldfodringsbrugere indskrænkede sig til Fodringen med de ensidige, vandholdige Fodringsmidler, er det intet Under, om deres Stalde antog en uhyggelig Righed med Bærmestalde, thi de to Slags Foder, Bærme og ensidigt Grønt, have i Virkeligheden den samme Indflydelse paa Organismen og paa det dannede dyriske Produkt; ved Brugen af det sidstnævnte Slags Foder maatte der, ligesaa vel som ved Bærmefodringen, fremkaldes Diarrhoe og en rigelig Affondring af Mælk, men, vel at mærke, kun daarlig tynd Mælk, der altsaa gav for lidt Smør, og paa Grund af Urenligheden i Stalden, uren Mælk, der altsaa gav flet Smør.

Vi se saaledes, at den første Anke imod Staldfodringen har været begrundet i en fejlagtig Fremgangsmaade ved Fodringen; og at den anden Anke — at nemlig Gjødningen blev kraftesløs, og at Jordbundens Evne til at give Kjærne forringedes — ligeledes har havt sin Grund i Maaden, hvorpaa Sagen dengang blev dreven, formener jeg ogsaa at kunne paavise.

Det skulde jo netop være den væsentligste Fordel ved Staldfodringen, at man fik megen Gjødning, og dette er virkelig ogsaa bleven opnaaet, hvor ikke den store Masse flydende Gjødning fik Lov til at løbe bort, men blev tilbageholdt ved den fornødne Mængde Strøelse. Derfor roste Brugerne af Systemet sig jo ogsaa bestandig af, at de kunde gjøde dobbelt saa stort et Areal, som da de havde haft fri Græsgang; — det var derfor højt besynderlig, om ikke et saadant Agerbrugs Kraft derved skulde blive forøget, man vilde og kunde ikke tro paa det Modsatte. Og hvorfor ikke? Fordi man dengang kun saa paa Massen af Staldgjødningen og ikke paa dens Indhold. Man vidste jo ikke, hvad Gjødning var; ja, man vidste, at Staldgjødning var Planteføde, men at denne Føde kunde være mangelfuld, fordi den havde for ringe et Indhold af nogle Stoffer eller et Overskud af andre Stoffer, kjendte man ikke; man indskrænkede sig til at tale om kraftig og mindre kraftig Gjødning, men Massen var det dog, som til syvende og sidst gjorde Udslaget. Nu vide vi derimod, at den Gjødning, der fremkommer ved en ensidig Fodring med Grønføder, hvori der indblandes en stor Mængde Strøelse til Fastholdelse af Urinen, vil være forholdsvis rig paa organiske, kulstofholdige og kvælstofholdige Bestanddele, men fattig paa visse mineraliske Stoffer, især paa fosforsure Salte. Hvad Under derfor, at Staldfodringsgjødningen ved at bruges i længere Tid frembragte store Straamasser, men et ringe Kjerneudbytte; den indeholdt jo de Stoffer til Overflod, der ere de drivende, dem der ere nødvendigt til Dannelsen af Straa og Blade, men manglede dem, der ere nødvendige for Kjærnens Dannelse.

Dog, der var ogsaa en anden Omstændighed, som maatte føre det med sig, at Staldfodrings- og Bezel-Brugeren i hin Periode tidligere maatte faa sin Jord udtomt for de kjærnedannende Stoffer, end det var Tilfældet med Græsgangs- og Kobbels-Brugeren, og det var, at de begge i de allerfleste Tilfælde vare enige i den Anskuelse, at Land-

bruget maatte tage sin væsentligste Indtægt igjennem Kornsalget. De anfaa begge Kvægholdet for et Unde, som det gjaldt om at offre saa lidt til som muligt. Staldfodringsbrugeren kunde rose sig af, at han fødte sin Ko paa en Trediedel af det Areal, som hans Modstander brugte, og selv om han saa ogsaa holdt nogle flere Køer end denne, saa fik han dog et langt større Areal tilovers til Besaaning med Korn, og han folgte saa ogsaa, saalænge han kunde, mere Korn. Det vil med andre Ord altsaa sige, at Staldfodringsbrugeren benyttede sine Staldfodringsurter (Bladplanterne, de med Pælrod forsynede Planter) som Middell til hurtigst mulig og i størst Mængde at berige sin Madjord med mineralste Stoffer, hentede fra Undergrunden, og med kvælstofholdige organiske Stoffer, der kunde virke opløsende paa de førstnævnte, hentede fra Luften. Hvad Madjorden saaledes var bleven beriget med af Plante- næringsstoffer gif over i Kornafgrøderne, og naar disse saa for Størstedelen bleve folgte, er det jo klart, at han, for hver Gang han i et Omlob vendte tilbage til det samme Læg, forefandt mindre og mindre af de kjærnedannende Stoffer, saavel i Madjord som i Undergrund. Efterat Græsgangsbrugeren havde indført Kløveren i sine Græsmarker, gjorde han igrunden det samme, men han gjorde det mere findigt, derfor naaede han ikke Stadiet, nemlig en for kjærnedannende Stoffer udpint Jord, saa tidlig som Staldfodringsbrugeren. Hvad denne havde brugt 15 eller 20 Aar til at naa, fik den anden besørget først efter 30 eller 40 Aar, og derfor kunde Græsgangsbrugeren paa et vist Tidspunkt pege hen paa sin Modstander som den, der gav det afstrækkende Exempel*).

*) Interessant er det at erfare, at J. Ch. Drewsen allerede i 1814 har skrevet en Artikel, hvori han klager over, at Kløveren paa Strandmøllens Jorder ikke længere vil give 2 og 3 Slet, saaledes som den har gjort i hans Faders Tid, og at høre ham — dels støttet paa denne Erfaring, dels paa Erfaringen om, at den lykkes godt paa Lundtoste Jorder, uagtet disse af Naturen ere simple og i ringere Kultur end Strandmøllens, men hvor han først senere begyndte at

Efter at jeg saaledes har paavist Grunden, til at Staldfodringen ved dens første Indførelse hos os ikke kunde trives, og de Feil, der formentlig den Gang blev begaaet ved dens Udøvelse, skal jeg tillade mig lidt nærmere at udvikle, hvorfor jeg troer, at Tidspunktet til paa ny at forsøge dens Indførelse er forhaanden.

Ved Ordene „*extensiv*“ og „*intensiv*“ betegnede man tidligere Yderlighederne af de forskjellige Maader, hvorpaa Jordbrug kunde drives. Naar vi skulle gjengive disse Betegnelser med Nutidens Udtryk, troer jeg, man nærmest vil kunne gjøre det med Ordene „*Rovdrift*“ og „*fremadskridende Agerbrug*“. Og jeg vil da minde om, at Størstedelen af det halve Aarhundrede, der ligger mellem vor Tid og Staldfodringens første Indførelse, maa gaa ind under den første Benævnelse, thi man har i dette Tidsrum fremtvunget Produktionen ved de bekjendte Midler: Brakning, Mærgling, Vandafledning og Foderplanters Dyrkning. Man har tidligere ved disse Midler kunnet skaffe Plantenæringsmidlerne tilveje i tilstrækkelig Mængde fra Jorden selv, uden at behøve at tilbageføre dem i samme Mængde, som man tog dem. En naturlig Følge deraf er imidlertid, at vor Jordbund er gjort fattigere, og Mange ere vel derfor tilbøjelige til at laste Fortidens Landmænd. For strengt maa vi dog ikke dømme dem derfor, thi det var, saa at sige, den Tids vigtigste Opgave at løse døde Kapitaler fra Jorden. Vore Fædre kastede jo dog ikke de indbundne Kapitaler i Stranden, men de gav dem en anden Form, end vi nu i mange Tilfælde vilde anse for rigtig; de lod dem vel ikke vende tilbage til Jorden som Gjødning eller Plantenæring i den Udstrækning, som vi kunde have ønsket, at det var steet, men de brugte dem dog til

dyrke den — udtale Formodningen om, „at Jorden kjendes ved Kløveren“. Det var altsaa hos Bezel- og Staldfodringsbrugeren, at Erfaringen om det, som vi i vor Tid kalde „*Kløvertræt Jord*“, først gjordes, og der kan derfor heller ingen Tvivl være om, at det var i de Staldfodringsbrug, hvor man glemte at fodre kraftig, at Erfaringen om „*Korntræt Jord*“ ligeledes først maatte gjøres.

Landets Opkomst paa mange forskjellige Maader, der nu direkte og indirekte komme os til Gavn, og de brugte navnlig en stor Del af de indvundne Penge til derfor at udføre vigtige Grundforbedringsarbejder, som vi nu maa sætte stor Pris paa.

Dette er sagt kun til Undskyldning for dem, der syndede mod bedre Vidende og Villie, thi en Fejl er det altid at udpine Jorden. Det er en Fejl, der kan straffes saavel paa et helt Land som paa den enkelte Mand. Steer det, finder der nemlig et Forbrug Sted af Kapitalen, istedetfor at man skal nøjes med Renterne af denne. I det nemlig den disponible Jordbunds-kapital skifter Form (bliver til Penge), slipper den let bort ikke blot for den Enkelte, men ogsaa for et helt Samfund. Vi, som vide mere, og som have vore Forsædres Erfaring at støtte os til, maa og skulle undgaa denne Fejl. Vel er det vor Opgave, som det var Fædrenes, at løse den bundne Plante-næring fra Jordbunden ved de Midler, der i vor Tid staa til Raadighed, men dette alene forslaaer ikke, og derfor skal det være os en endnu vigtigere Opgave at bevare og forøge Kapitalen af de Plantenæringsstoffer, der allerede er løst, det vil altsaa sige, bevare og forøge Gjødningen. Denne Opgave stiller det fremadskridende Agerbrug sig, og derfor bør vi drive det; men skal dette Agerbrug være lønnende, maa det jo tillige være istand til at anvende sin Gjødningsskapital paa en saadan Maade, at denne kan give en meget høj Rente. Denne Rente maa jo nemlig ikke blot kunne række til at være Brugerens Løn, som han maa fortære, men den maa være saa stor, at noget af den stadig kan taale at undværes og gaa over til at blive en mer eller mindre bunden Kapital, som f. Ex. til forbedrede Maskiner, Kreaturer o. s. v. Men disse mange Bærdier, der saaledes efterhaanden knyttes til Landvæsenbedriften, kunne ikke bevares, naar Gjødningsskapitalen formindskes; thi denne danner saa at sige Underlaget for alle de andre Bærdier, den er Moderen til de andre, og tages den bort, gaa de andre tilgrunde af Mangel paa Næring. Er dette Forhold rigtig forstaaet, er det let at indse, at man i

Landbruget vanskelig begaaer nogen større Fejl, end den at formindste sin Gjødningsmængde (naturligvis forstaaet ikke alene med Hensyn til hele Fyldet, men ogsaa med Hensyn til de enkelte Stoffer), og man skulde da ogsaa tro, at det var ligesaa let at indse, at man sjelden foretager sig nogen Forbedring, der kan være mere lønnende, end den at forøge sin Gjødningsmængde.

Det maa da ogsaa være Følelsen eller Overbevisningen om det Rigtige heri, der bringer Flere og Flere til at udgive Pengesummer til Kunstgjødninger; men ihvorvel disses Brug er meget glædelig, fordi de bringe Fordel i Øjeblikket, maa vi dog gjøre os det klart, at de kun i Rængden kunne virke gavnlig, naar de virke sammen med Staldgjødning. Vi maa have opfattet, at Kunstgjødningerne 1) ofte virke mere opløsende end egentlig berigende paa Jorden, hvilket jo især er Tilfældet med de stærkt kvælstofholdige af dem, at de 2) ere sammentrængte, hvorfor de ikke kunne tilføre Jorden Muld, hvilket Hensyn ikke er uden Bigtighed paa mange Jorder, og endelig, at de 3) ere ensidige, hvad der maaske er det vigtigste at have opfattet. Vi holde os nemlig saa godt som udelukkende til Brugen af de kvælstof-, fosforsyre- og kaliholdige Kunstgjødninger, og Plantens Næringsmidler ere dog mange flere end disse 3 Stoffer. Ved for stærk en Anvendelse af dem maa Jorden altsaa tilskyde Resten, vi berøve den derved en Del af dens Gjødningskapital, og — det var jo netop det, jeg foran paaviste — vi fremfor alt skulde undgaa. Noget holdbart og varigt Grundlag har Agerbruget altsaa ikke, medmindre det skaffer sig alsidig Gjødning, og den saa vi sikkest, naar vi opfodre Afgrøderne, ikke en enkelt Del af dem, men det Hele, Rjarnen saavel som Straet. Nødvendigheden af at forvandle Agrenes Afgrøder til dyriske Produkter, førend vi stille os ved dem, Nødvendigheden af at forcere vort Kvæghold, — er forhaabentlig nu saa anerkjendt, at man nok tør sige, det netop er ved denne Grundsætnings Efterfølgelse, at vor Tids Praxis væsentligst adstiller sig fra den tidligere Tids. Er det

Tilfældet maa Tidspunktet til Staldfodringens Indførelse hos os ogsaa være for Haanden.

Da vi begyndte med at forcere vort Kvæghold, fandt vi, at den Tid af Aaret, hvori Kvægets Underholdning var flettest, var om Vinteren. Det var derfor naturligt, at vi begyndte med at forandre Vinterplejen og Vinterfodringen; derfor forbedrede vi vore Staldbindretninger, og hvad Fodringen angaaer, da ere vi nu vistnok efterhaanden komne til et saadant Standpunkt, at det ofte har sine store Vanskeligheder at frembringe saa meget dyrist Produkt, at det anvendte Kraftfoder kan blive dækket. Hvor skal saa Understuddet lægges hen, hvem eller hvad skal belastes med det? Ja, det skal jo Gjødningen. Den bliver altsaa dyr. Men Kunsten i vor Tids Agerbrug er netop at kunne skaffe billig Gjødning; vi søge derfor at trøste os med, at Sommerforderet, det er Græsset, skal dække Tabet, der fremkom ved Kraftfodringen om Vinteren. Men naar saa Græsset det ene Aar efter det andet slaaer fejl, snart paa Grund af at Vejrliget er for tørt, for vaadt eller for koldt, og snart paa Grund af at Jordbunden til enhver Tid ikke har Evne til at frembringe godt nærsomt Græs, hvad saa? Ja, saa enten finder man sig i at lade Køerne sulte og lide Tabet med Anstand eller klager i høje Toner over det ugunstige Vejr og den utaknemlige Jordbund, eller man griber først til at afgræsfe den Kløver, man skulde havt til Høflet, og derpaa til det, der dog i Birkeligheden er en Slags Staldfodring, man afhugger den grønne Sæd, man giver Mielager, Klid og Grutning. — Var det saa dog egentlig ikke bedre at indrette sig paa at bringe Staldfodringen i System? Et Unde, som er forudsæt, og som man er belavet paa at modtage, er jo næsten afværget, og saa blev man fri for at gaa og se paa de golde Græsmarker. der ligge hen uden at give tilstrækkelig Afkastning. Altsaa Meningen er egentlig — lad os kun tilstaa det rent ud —, at vore Græsmarker ere flette (Undtagelser gives der naturligvis, men som Regel); Forholdet er igrunden blevet det omvendte af, hvad det var i gamle Dage, dengang da Sommer-

staldfodringen første Gang blev indført hos os; da havde man ofte godt Græs og simpelt Korn, nu have vi godt Korn og simpelt Græs; dengang sulstødte man Kreaturerne om Vinteren og bragte dem i Kraft om Sommeren, nu kraftfodre vi dem om Vinteren, men lader dem mangle om Sommeren; dengang var der altsaa ingen Grund til at indføre Staldfodring, nu derimod tvinger Nødvendigheden os til det, hvis vi ville nærme os Fuldkommenhed.

Men er der da ingen Mulighed for os til igjen at frembringe gode Græsmarker tjenlige til Afgræsning? Venagte det vil jeg ikke, men vanskeligt er det sandelig. Rødkløveren holder sig ikke i flere Aar paa Grund af Jordens Kløvertræthed; Hvidkløveren og Alfifekløveren henvisne i varme Somre; det italienske Rajgræs fryser bort om Vinteren; det engelske Rajgræs yder kun Udbytte Foraar og Efteraar, de 2 a 3 mellemste Sommermaaneder, medens det bærer sine Aa frem, vrages det af Creaturene; med Thimotheen gaaer det paa samme Maade, eller den spirer slet ikke; og saa have vi endelig den hele Række af andre Græsarter, som jeg ikke paa dette Sted skal optage Pladsen med at nævne, men som næsten alle have det Særkjendetegn og det Fællesskab, at de gro godt, naar de saa Lov til at udvikle sig paa deres naturlige Voksesteder, men som, naar vi udsaa dem i vore Udlægsmarker, ikke komme frem, ikke spire, ialfald kun meget faa af dem. Vi spare ikke paa Udsæden til vore Udlægsmarker, vi saa dobbelt Sæd imod hvad man tidligere gjorde; vi sty heller ikke Bekostningen ved at eftersaa dem, men hvad enten dette udføres Foraar eller Efteraar, er det næsten altid til ringe Nytte; vi spare endelig heller ikke paa, idetmindste mange Steder, at gjøde til Udlægsmarkerne, snart med Staldgødning og snart med Kunstgødning; — og hvad faa vi saa for alle de Anstrengelser? 3 heldigste Tilfælde en jævn god 1ste Aars Kløvermark, en taalelig 2det Aars Græsmark i Forommeren, men senere i dette Aar og i 3die Aar en saa simpel Græsmark, at dersom man rigtig vilde kontrollere deres Afkastning, det Udbytte af Mælk eller andet dyrist Produkt, som de give,

skulde man nok de fleste Steder komme til Erkjendelse af, at den ikke engang dækker Jordrenten. Det er jo dog Tilfældet, at naar vi navnlig i mindre gunstige Somre rejse igjennem selv de frugtbare Egne af Landet, saa se vi ofte rige Kornafgrøder, ialfald som Regel taalelige Sædmarker, men usle Græsmarker. Istedetfor at disse sidste skulde være grønne, ere de fortorrede, gulnede, afgravede i den Grad, at de mange Gange have mere Lighed med en Brakmark end med en Græsmark, eller de ere opfyldte af alle Slags Ukrudsplanter, af hvid og gul Duesje, Kamilleblomster, Slangehoved, Dretunge, Gabeklap, Skræpper og Tidsler, hvorved de komme til at prange med hvide, gule, blaa, violette og alle mulige Farver, et meget smukt Syn betragtet fra et poetisk Standpunkt, men ikke til at glæde sig over, naar man seer de brølende Kreaturer staa bundne imellem Urterne; thi den Trøst, som man undertiden hører udtalt over en saadan Græsmark, „at saa er der da Noget, og er Kreaturet rigtig sultent, tager det det nok“, fylder ikke stærkt i Pengepungen. Og saa mene vi endda, at vi i vor Tid drive det fremadskridende Agerbrug, det System, hvis Kjendetegn det skulde være, at alle Afgrøderne bragtes til at nærme sig Fuldkommenhed; — hvad Græsmarkerne angaaer, kan ingen sandhedskjærlig Mand paastaa, at det er Tilfældet med dem i Almindelighed, og naar vi derfor ikke formaa at forandre dem, er Tidspunktet kommet til at aflaffe dem eller ialfald indskrænke dem.

Ville vi fremdeles have Græsmarker, da troer jeg, det er rigtigere og lettere at danne vedvarende end vekslede Græsgange. Der er vel endnu for lidt gjort Forsøg hos os i den Retning, først Erfaringen kan afgjøre, om de kunne lykkes, om vort Klima passer for dem; men det forekommer mig, at naar Jorden udlagdes i god Kulturtilstand, aldrig blev brugt til Høstet, men stadig afgræssedes og, foruden den Kreaturgjødning den derved fik, af og til overgjødedes med en Blanding af Chilisalpeter, Kaligjødning og et Superfosfat, — det forekommer mig, at der ved en saadan Fremgangsmaade maatte være Udfigt til lidt efter lidt at fremlokke de Græsarter, der nu ikke

ville lykkes for os eller ikke kunne komme raft nok frem paa de veylende Græsgange. Det er jo nemlig en Ejendommelighed ved de fleste Græsarter, at naar de kunne faa Tid dertil, formere de sig sikkest ved Selvsaaning og ved deres underjordiste Stængeldele, krybende Rødder, som de gjerne kaldes. Saa vi dem, vise de sig, som før sagt, sparsomt i de første Aar, men passe de for Jordbundslokaliteten, vil Antallet af Individier forøges Aar for Aar, og de ville gjensidigt, langsomt men sikkert, afløse hinanden. Der maa, skulde man synes, paa den Maade kunne dannes en Grønsvær, bestaaende af et tæt Rødvæv, som gjennemtrænger hele Jordkorpren, et Væv, der maa have en ganske anderledes Kraft til at modstaa Vinterens Frost og Sommerens Tørke, end det er Tilfældet med Græsferne paa vore aabne og tynde 2det og 3die Aars Græsmarker, thi disse danne i Virkeligheden et Overgængstrin fra en Vegetation af udsaaede Kulturplanter til det Stadium, da Jorden lukker sig med et til Lokaliteten svarende naturligt Plantedække. Den Vegetation, som vi skulde vente og haabe at frembringe paa en vedvarende Græsmark, maa og vil ikke udmærke sig ved at frembringe nogen stor Mængde, saaledes som det undertiden skeer paa en 1ste Aars Græsmark, der for en kort Tid frembringer en saadan Overflod af en enkelt eller et Par Planter, at Kreaturerne, der bringes derpaa, kjedes ved Foderet, nedtrampe og bortødsle det; men den skulde til Stadighed, ved ofte at overgaaes med Kreaturerne, kunne give disse et behageligt, fint og nærende Foder. Kunne vi frembringe Græsmarker, som de her sidst bestrevne, lad os saa donne dem paa de affides og fra Gaardene længst bortfjernede Jordstykker, lad os benytte dem til vort Ungkvæg, Gødkvæg, Faarene og maaste ogsaa til sine Tider til Fede- og Malkekvæget, men lad os paa den øvrige Del af Jorderne indrette en ordnet Staldfodringsdrift, thi saa først blive vi istand til at give hele vor Besætning en Sommernæring, der kan svare til, hvad Vinternæringen nu er.

Men naar vi beholde Græsgangene, enten de ere varige eller veylende, miste vi jo Gjødningen, og det var dog for dens

Skuld vi skulle indføre Staldfodringen, ville Nogle maasse indvende. Disse vil jeg da minde om, at hvis vi underholde et Kreatur lige saa godt paa Græsgangen som i Stalden, er der ingen Forskjel paa den Gjødning, det afgiver; Jorden vil blive beriget i det første Tilfælde med ligesaa megen Plante-næring, som i det sidste Tilfælde, og derfor kan jo ogsaa et Agerdykningsystem med Græsgange bevare sin Jordbunds-kraft lige saa længe og lige saa godt som det, der sommerkaldfodrer. Staldfodringen bringer os i den Retning kun Fordel under den Forudsætning, at Kreaturet faaer et rigeligere og kraftigere Foder, end det fik paa Græsgangen; Staldfodringen skal altsaa kun afløse de flette Græsgange, men ikke de gode. Det her Fremførte er sagt, fordi man endelig ikke maa hengive sig til den Formening, at Staldfodringen kan skabe god Gjødning af værdiløse Fodringsmidler; thi lykkes det end ved en saadan Fremgangsmåde at frembringe en stor Mængde Gjødning, vil dens Indhold og altsaa dens Virkning i Længden dog ikke svare til Fyldet. Derimod er det i alle Tilfælde rigtigt, at vi ved Staldfodringen blive mere Herre over Gjødningen, og at vi af den Grund kunne gjøre os den mere nyttig. Græsgangsgjødningen falder pletvis, i for stor Mængde og i en for koncentreret Form, vel ogsaa mange Gange paa Steder, hvor den mindst behøvedes; Staldgjødningen kunne vi derimod fordele omhyggelig, lægge den paa de Steder, hvor der mest trænges til den, og endelig faa vi her vel ogsaa nok saa fuldt Nytten af de organiske Stoffers Gæringsprodukter, derved at vi indlemme den i Jorden, end det er Tilfældet med Græsgangsgjødningen, der bliver liggende ovenpaa Jorden.

Den første Betingelse for at skaffe god og billig Gjødning er, at vi fodre godt. Mange ville mene, at vi derved opnaa at faa god Gjødning, men næppe billig Gjødning. Mærkningsforskjelligheden paa dette Punkt beroer imidlertid næsten altid paa, om Kraftfoderet anvendes til gode eller simple Kreaturer; er det første Tilfældet, da er nemlig det fremkomne dyrskte Produkts Værdi istand til at dække Udlæget til Kraftfoderet, og

faa faa vi Gjødningen billig (under heldigste Omstændigheder faa billig, at den kun koster os Halmens Værdi, under mindre heldige derimod Halmens + Høets Værdi); men i det andet Tilfælde er det fremkomne dyriske Produkts Mængde faa ringe eller faa slet, at det kun formaaer at dække en større eller mindre Del af det egentlige Kraftfoders Værdi, og faa bliver Gjødningen i samme Forhold dyr, ja, den kan blive faa dyr, at den, istedetfor at den skulde være Biproductet ved Fabrikationen af det dyriske Stof, bliver til Hovedproduktet. At Sagen forholder sig saaledes, indsees mere og mere, og at man derfor beslitter sig paa at holde faa gode Husdyr som mulig, vil jeg antage som givet.

Men hvis vi gaa ud fra denne Forudsætning, er faa et godt, forædlet og kostbart Husdyr og navnlig en fin Mælkko stiftet for den Behandling, der bliver den til Del paa Græsmarken? Svarer den Behandling, Køen faaer om Sommeren, længere til den, vi give den om Vinteren, eller til den Kapital, der nu stikker i et saadant forædlet Dyr? Enhver Landmand, der nøje paaseer sine Køers Velbefindende og kontrollerer deres Mælkudbytte, vil sikkert besvare disse Spørgsmaal benægtende. At velfodrede, fine, finhudede og tyndhaarede Køer, der ere blevne forkjælede ved at staa Vintren igjennem i en lun Stald, i allerhøjeste Grad lide ved at staa bundne paa en aaben Mark og der døje Nætternes ofte isnende Kulde, Dagens brændende Hede og Insekternes Angreb, ligger faa klart for Dagen, at det er øjensynligt (for den, som engang har faaet Øjet op derfor), at vi ved en saadan Behandling ikke blot lide et Tab af Mælk og af Foder, men derved ogsaa lægge Spiren til eller udvikle Anlaget til en hel Del af de Onder, som Køerne plages af, og som vi klage over, at der netop indfinde sig ved vore bedste Mælk Køer, saasom Forkjælelsesfygdomme, Iverfygdomme, Kastninger, Banstieligheder ved Efterbyrdens Bortgang og Lungesygdomme. Men disse Onder maa kunne undgaaes, naar vi tage Køerne ind i de koldeste Nætter og de Dage, da det er Vissevejr. Men de kolde Nætter indtræffe lige faa vel i Juni og Juli Maaneder, som i Maj og Oktober,

de ere ikke altid til at forudse, ligesaa lidt som Bispevejret. Desuden faaer man vanskelig Orden i et Arbejde, som saaledes kun skal udføres af og til, i Ny og Næ, og det bliver ofte kostbart, fordi der hver Gang skal Extra-Hjælp til; først naar man kan bringe Regelmæssighed i et Arbejde, kommer der ogsaa Orden i det, og det udføres da tidt billigere. Vil man trække Køerne ind til Stadighed, da gaaer det lettest, thi de ere da vant til at gaa i Kobbel sammen; men naar de komme ind hver Nat og hver Middag, har man jo allerede en Halvstaldsfodring igang; der mangler blot, at man giver Køerne noget Foder i den Tid, de staa inde. At trække Køerne hjem til Stadighed er meget almindelig i de mindre Aulsbrug her i Byland, men man fodrer dem sjældent inde, og de faa i Almindelighed heller ikke saa godt Græs som de større Gaardes Køer. Alligevel er det øjensynligt, for hvem der vil lægge Mærke til det, at Køerne paa de førstnævnte Steder holde sig langt bedre, have bedre Huld og bedre Haarlag, end paa de sidstnævnte Steder, hvor Køerne til Stadighed staa ude.

Men naar der kan vindes saa meget ved den nævnte Fremgangsmaade, bør vi saa ikke søge at bringe Staldfodringen i et ordnet System? Det synes dog at maatte være det Rette, saa meget desto mere som Tilsynet med Plejen, Fodringen og Malkningen er lettere i Stalden end paa Marken. Hvor ofte gaaer det nu ikke paa den Maade, at den Landmand, der om Vinteren kommer flere Gange daglig i sin Stald, og hvis Øje paa den Tid af Aaret vaager saa at sige over hvert enkelt Kreatur, at den samme Mand om Sommeren nødes til at lade hengaa hele Dage, flere Dage, ja undertiden Uger, hvori han ikke kan komme til sine Kreaturer, ligefrem fordi de ere ham for langt fra Haanden, medens det derimod falder saa naturlig og let for ham at gaa gennem Stalden, hver Gang han forlader sin Stue. Der stoles om Sommeren paa, at Mejeribestyreren, Røgteren eller Drengen, hvem det nu er, at Kreaturernes Røgt alt efter Gaardens Størrelse er betroet til, nok skal passe paa dem; men hvorfor stoles der paa det mere om Sommeren end om Vinteren, og

gjælder i vor Tid ikke nok saa meget som nogenfinde det gamle Ordsprog: „det er Herrens Dine, der gjør Roen fed.“

Endelig endnu et Par Ord med Hensyn til den Indvending imod Staldfodringen, som i ældre Tid havde Betydning, nemlig at vore Stalde ikke passe for den. Vore Stalde ere nu i Almindelighed langt bedre end dengang, og den Stald, der virkelig er en hensigtsmæssig Vinterstald, maa forholdsvis ogsaa let kunne blive en god Sommerstald, thi den første skal være lun om Vinteren, og netop derfor maa den kunne blive sval om Sommeren. Den Indretning, der kan kaldes hensigtsmæssig med Hensyn til Kreaturets Opstaldning og med Hensyn til Opsamlingen af Gjødningen om Vinteren, maa ogsaa være det om Sommeren; de Rum, der passe til de forskjellige Slags Foders Opbevaring om Vinteren, maa ogsaa passe for Sommerens Foderstoffer, og navnlig maa Rummet for Rodfrugterne kunne være passende for Grønfolderet. Kun med Hensyn til Ventilationen fordres der noget mere om Sommeren, men Indretninger svarende dertil kunne vel forholdsvis let skaffes tilveje. Saaledes forekommer det mig, at det maatte være hensigtsvarende istedetfor Ruger eller Binduer at anbringe i disses Abninger Rammer med meget fint Staaltraadsnet af den Slags, som nu oftere anvendes i Mælkestuer, hvorved man vil opnaa ikke blot stadig frisk Luft, men ogsaa for en stor Del at holde Fluerne ude. Men selv om Stalden ikke er saa god, som man kunde ønske sig i de nævnte Retninger, forekommer det mig dog, at man ikke heit skal styde Tanken fra sig om at begynde med Staldfodringen; thi jeg antager rigtignok, at Kreaturets Ophold til Stadighed paa Marken er et større Onde for det end Opholdet i en selv mindre god Stald.

Endnu maa jeg dog bemærke, at den Betænkelse, der med mest Grund kan anføres mod Staldfodringen, forekommer mig kan rejses fra Sundhedsplejens Standpunkt, nemlig Dyrets stadige Stillestaaen. Dog, dersom vi ret føle Trangten til Staldfodringen, saa ville vi ogsaa forstaa at overvinde denne Vanskelighed, og ville da ikke sty Ulejligheden ved at lade

Kreaturene røre sig daglig, hvilket jo om Sommeren forholdsvis let vil kunne ske ved Banding i det Frie. Desuden maa Underne, der kunne opstaa ved Kreaturets Stillestaaen, ogsaa kunne modarbejdes derved, at det blev den almindelige Fremgangsmåde at lade de unge Dyr under hele Opvæksten faa faa megen Frihed og Bevægelse som mulig, lade dem gaa frit omkring i større Rum om Vinteren og i indhegnede Bænger om Sommeren. Den kraftigere Organisme, de stærkere Ben, de sundere Lunger, som Dyrene derved udvikledes med, maatte kunne bidrage til, at de Resten af deres Liv bedre kunde modstaa den imod Naturens Orden stridende Pleje.

Hvis vi nu virkelig begynde med at indføre Staldfodringen, lad os faa, som oftere sagt, drage os Fortidens Erfaringer til Nytte og undgaa de Fejl, man tidligere begik. Den første af disse Fejl var, at man fodrede alt for ensidigt med Grønfoder og forsømte at tilfætte Halm. Nu vide vi med Sikkerhed, at ensidig Grønfodring ikke blot er skadelig for Dyrrets Sundhed, men at den ogsaa i høj Grad er uøkonomisk. Fodringsforsøgene i Møckern*) godtgjøre saaledes, at man ved at blande Grønklover med Halm, i en betydelig forøget Grad kan gjøre sig Fodringsmidlernes Næringsindhold nyttebringende. Ved at tilfætte omtrent 1 Pd. Byghalm for hver 15 Pd. Grønklover, opnaaede man at vinde af samme Mængde Foderstof i Foderet omtrent 25 pCt. mere Mælk, end naar man fodrede udelukkende med Grønklover. Det er altsaa klart, at vi aldrig bør forsømme denne Tilfætning men derimod sørge for, at Kreaturet faaer de to Foderstoffer blandede sammen saa nøjagtig som mulig; vi bør altsaa helst skjære dem i Hakke. Fodres der med grøn Rug eller Planter af Græsarternes Familie, behøver Halmtilfætningen maatte ikke at være saa stor, som naar det Grønne er Planter af Bælgplanternes Familie, paa Grund af at de førstnævnte Planter ikke indeholde saa mange Eggehviteoffer som de sidstnævnte, men i intet Tilfælde

*) Se „Ugeskrift for Landmand“ for 7de Juli d. A.

maa Halmtilsætningen mangle, og den kan sikkert uden at stæde stige over den ovenfor angivne Mængde.

Det synes ligeledes aldeles ikke at stæde, om vi, naar Grønfo-deret til sine Tider bliver for knapt, erstatte dette med Høet af Staldfodringsurterne. Vi vinde derved den Fordel, at vi, naar f. Ex. Kløveren bliver for gammel — hvilket den ikke maa blive, naar den skal styde paany til en anden Slet Grøntfoder — at vi da kunne afhugge den og vejre den til Hø. Allerede Dremsen gjør opmærksom paa, at han aldrig har havt mere Mælk ved Staldfodringen, end naar han var istand til at give en Gigt Bikkels ved Siden af Grønfo-deret, og jeg kjender Landmænd, der i den sidste tørre Sommer gav Køerne Hø, medens de gif paa Græsgangen, og befandt sig vel derved.

Den anden Fejl, der blev begaaet ved den tidligere Staldfodring, var, at man fodrede for slapt, Foderet var for volu-minøst i Forhold til Næringsindholdet; derfor fik man for lidt Produkt, derfor blev Gjødningen for stimpel, og derfor blev Jorden udpint. Den Fejl ville vi kunne rette paa samme Maade, som vi have rettet vort Vinterfoder; vi ville fodre med sammen-trængte Fodringsmidler, med Kjerne, Klid og Diekager. — Jeg frygter unægtelig for, at der er Læsere, som studse ved at se dette Raad og ærgerlig udbryde, „saa kunde vi have sparet os at gjennemlæse alt det Foregaaende, naar det ender med et Raad, som vi dog ikke kunne følge; det er galt nok, at vi maa fodre med Korn om Vinteren i en ganske anderledes Grad, end vi før have kjendt, skulle vi nu ogsaa gjøre det til Stadighed om Sommeren, saa kan ingen være tjent med længere at være Landmand.“ Til disse Læsere maa jeg gjøre det Spørgsmaal, om de tro, at Græsset er et billigt Foder? Man prøve blot paa at opstille en rigtig Beregning, og man vil vist ofte komme til den Overbevisning, at Græs, saaledes som Forholdene nu stille sig hos os de fleste Steder, er et meget dyrt Foder, ofte dyrere end Kornet; men jeg vil da ogsaa ile med at tilføje den Trøst, at ikke blot det Korn og Halm, som Staldfodringen fordrer, maa kunne avles paa de Græsmarker,

der skulle aflægges ved Systemets Indførelse, men at Udbyttet forhaabentlig ogsaa vil stige saa meget, at det kan dække de forøgede Driftsomkostninger og endda give et Overskud. Gaa vi ind paa at bringe et Staldfodringsystem i Gang, som det her antydede; fodre vi om Sommeren med Grønt, Halm, noget Hø og til enhver Tid med mer eller mindre Kjørne eller andet sammentrængt Kraftfoder, saa er en saadan Fodring nær sammenfaldende med vor nuværende Vinterfodring, thi det er jo egentlig kun Grønfoderet og Kjørne, der træde istedetfor hinanden. Foderet til en Malkeko vil eksempelvis kunne være:

for Vinteren:		for Sommeren:	
4 \mathcal{H} Hø =	4 \mathcal{H} Høvardi.	3 \mathcal{H} Hø =	3 \mathcal{H} Høvardi.
10 - Halm =	5 - —	4 - Halm =	2 - —
30 - Kjør =	8 - —	50 - Grønt =	12 - —
4 - sam-		4 - sam-	
mentrængt		mentrængt	
Kraftfoder =	9 - —	Kraftfoder =	9 - —
Salt . . . 26 \mathcal{H} Høvardi.		Salt . . . 26 \mathcal{H} Høvardi.	

En saadan Ensartethed i Fodringen, i Forbindelse med Ensartetheden i Dyrets Behandling Aaret rundt, vil kunne give vort Kreaturhold den Sikkerhed, som vi nu mangle ved det. Indtægten maa kunne flyde jævnt og sikkert hele Tiden og vil bestandig staa i det rette Forhold til det givne Foder, naar kun Kreaturerne, der fortære det, ere gode, thi der spildes Intet ved at de lide Ondt paa Græs-gangene. Vi ville af samme Grund med større Held kunne lægge Bind paa at holde de forædlede Husdyr; vi ville saa megen og god Gjødning og dermed kunne forcere Driften af Jorden, hvorved vi ville kunne give de mange arbejdsløse Hænder, der stedse i en tiltagende Grad melde sig hos os, god Fortjeneste; og endelig er der vel ingen Tvivl om, at vore Mejeriprodukters Godhed ikke vil tabe ved en Staldfodring, som den foreslaaede, da vort Vinterfoder, der er frembragt ved et lignende Foder, jo betales med Priser, der ere højere end for det saakaldte Græsfoder.

Mange ville vistnok mene, at naar vi ville bruge Sommerstaldfodring, bliver det nødvendigt for os helt at forandre vort hidtil fulgte Agerdyrkningssystem og at indføre Bezelbruket i dets reneſte Form, det vil ſige, følge den Regel ingenſinde at lade to Straafædsafgrøder følge efter hinanden, men beſtändig lade dem vexle med Bladplanter. Dette er dog ikke nødvendigt, og jeg troer næppe engang tilraadeligt for Djebliffet; thi det synes nemlig, ſom om vi i den nærmest forbigangne Tid, ſjøndt vi ikke have brugt ren Bezelbrug, dog have vexlet i tilſtrækkelig Grad med de to Hovedklasser af Planter. Meningen med Vexlingen er jo nemlig derved at benytte Jordbundens Planteræringsſtoffer paa den fuldſtændigſte Maade, ſaavel de dybere liggende ſom de øverlig liggende, og at bringe dem ind i Driften. Men dette kunne vi meget godt have udført ved vort hidtil fulgte System, i hvilket flere Aars Kløver har vexlet med flere Aars Sæd, i hvilket tillige den nævnte Plante, ſaaledes ſom i det overſkaarne Kobbelbrug, ofte er brugt to Gange i en Rotation, og i hvilket tillige Raps, Urter og Biffer paa de bedre Jorder, Boghveden paa de lettere, have været ſtødt ind til en Afbrudſe af Kornafædsrækken. Der kan ved denne Fremgangsmaade være opſtaaet en Mangel paa Planteræring i de dybere Lag, ſom Gjødningen, navnlig ſaa længe den er bleven tilført ſparſomt, ikke har kunnet erſatte, thi Madjorden maa mættes med Gjødning, førend Undergrunden ſaaer noget godt af den. At det er ſaa, synes jo at fremgaa af den Kjendsgjerning, at vi nu ofte have Vanſkelighed ved at ſaa de nævnte Bladplanter til at lykkes, og derfor maa vi i den nærmeste Fremtid viſe en vis Forſigtighed i Benyttelſen af dem.

Meningen med det her Fremførte maa ikke betragtes ſom et Angreb paa Frugtvexelen, men det er ſagt for at viſe, at det ikke kan betragtes ſom nogen Tilbagegang, om vi beſtemme os til at udvide Kornavlens noget paa Græsmarkernes Beføſtning, naar, vel at mærke, det frembragte Korn og Halm opfødes. Det er jo desuden ved en ſaadan Forandring ingenlunde en Bladplante, vi afløſe med Straafæd, thi det er

naturligvis kun de ældste Græsmarker, vi skulle afstaffe, og i dem er Kløveren borte, de bestaa nu for Tiden saa godt som udelukkende af Raigræs og Thimothe, der jo høre til samme Plantefamilie som Kornarterne. Vi gjøre derved altsaa egentlig ikke andet, end at vi sætte een Art Straasæd istedetfor en anden, men en sikkrere og mere rigtgivende Sort istedetfor en usikkrere og mindre rigtgivende. Dyrkningen af Bladplanterne maa vi naturligvis ingenlunde opgive, vi bør stedse dyrke dem i saa stor en Udstrækning, som vi skjønne, at de kunne lykkes; og viser Erfaringen os, at vi ved den stærkere Fodring, den rigeligere Gjødsning og den dybere Bearbejdning kunne fremtvinge dem, lad os da mere og mere nærme os til det rene Bejlsbrug. Bladplanternes Dyrkning giver os altid den Fordel, at de ved at opfodres kunne befri os fra Nødvendigheden af i den Udstrækning som ellers at kjøbe kvælstofholdige Fodringsmidler, og derved naturligvis ogsaa berige Agrene med kvælstofholdig Gjødsning, ligesom det ogsaa først er Dyrkningen af dem, navnlig af Rodfrugterne, der kunne sætte os istand til at holde Jorderne rene, hvorved vi altsaa faa Midlet til at undvære eller indskrænke den kostbare Renbrak. Lad os derfor især lægge Vind paa Rodfrugterne, ogsaa for at vi i dem kunne faa, hvad jeg vil kalde, det nødvendige Vintergrønfoeder, og lad os endvidere dyrke saa mange af de andre Bladplanter, som der er nødvendig til at levere den fornødne Mængde Sommergrønfoeder samt Hø til hele Aaret. Det vil med andre Ord sige, jeg mener det under mange Forhold maa være passende for os at dyrke indtil de $\frac{2}{3}$ af Arealen med Straasæd og $\frac{1}{3}$ med Bladplanter. Straasædsafgrøderne behøve da ikke at følge efter hinanden i mere end 2 Aar, hvilket jo allerede er et godt Fremmskridt fra de 4—5, der nu almindeligvis følges i Rad, og naar vi ikke beholde det længere Græsleje, kunne vi ogsaa uden Fare indskrænke os til Brugten af Halvbrak, ja, mange Steder endogsaa, især hvis man betydelig vil udvide Rodfrugtavlens og benytte Radsaanningen til en Del af Straasæden, aldeles aflægge Brakken.

En saadan Forandring i vore Sædskifter vil ikke være af den gennemgribende Natur, som mange Læsere, der have holdt sig den tidligere Tids Sommerstaldfodring for Dje, rimeligvis have tænkt sig var nødvendig, hvilket jeg nderligere skal søge at oplyse ved et Exempel. Et meget almindeligt Sædskifte for Tiden er 8 Marksdriften, drevet saaledes som det nedenfor med A betegnede viser, og dette vil med Lethed kunne forandres til det med B betegnet.

A.	B.
1. Vintersæd.	1. Vintersæd.
2. Bng.	2. Bng.
3. Blandsæd	3. $\left\{ \begin{array}{l} 1/2 \text{ Erter.} \\ 1/2 \text{ Rodfrugter.} \end{array} \right.$
$\left. \begin{array}{l} \text{Havre og Bng, under=} \\ \text{tiden med lidt Bitter} \\ \text{og Erter.} \end{array} \right\}$	
4. Havre.	4. $\left\{ \begin{array}{l} 1/2 \text{ Vintersæd.} \\ 1/2 \text{ Bng.} \end{array} \right.$
5. Kløver.	5. Havre.
6. Græs.	6. Kløver.
7. Græs.	7. Græs og Halvbraf.
8. Renbraf.	8. $\left\{ \begin{array}{l} 1/2 \text{ Staldfodrings=} \\ \text{urter.} \\ 1/2 \text{ Straasæd.} \end{array} \right.$

Læget 8 i Sædskiftet B bør være det Læg, der ligger nærmest ved Gaarden. Der forudsættes nemlig, at det udtages til at drives i et selvstændigt Sædskifte; det kan være med en temmelig fri Drift, men dog saaledes, at kun Halvparten dyrkes med Straasæd; den anden Halvpart maa dyrkes med flere forskellige Slags Staldfodringsurter, der vælges m. H. t. Jordens Bestaffenhed, og som saavidt mulig skulle være tjenlige til Opfodring paa de Tider, da Kløveren ikke er det. Man vil dertil kunne benytte Raps, Brovstirug, hvaft Hundegræs, italiensk Raigræs, Hvede, Bitter eller Bitterhavre, Vaarrug, Boghvede, St. Hansrug, Spergel og Kaalarterne. De ere her nævnte i den Orden, hvori de, navnlig naar man retter deres Saatid derefter, ville kunne have tjenlige til Grøn-

foder, og i hvor stor Udstrækning, vi skulle dyrke enhver af dem, vil Erfaringen jo efterhaanden nok lære os.

Jeg skal ikke trætte Læserne ved at opstille nogen vidtløftig Beregning over, hvormed det forandrede Sædskifte vil kunne yde mere end det ældre, thi det vil jo bero paa, hvor godt hint gennemføres, og navnlig paa, hvor stærkt der gjødes. Men jeg skal dog til Slutning fremhæve, hvori Forskjellighederne mellem de nævnte Sædskifter ligger, og søge at paa-vise, at det ved det sidstnævnte af dem vil være muligt at gennemføre den foreslaaede Staldfodringsmethode. Sædskiftet A benytter sit Areal saaledes: 4 Læg til Kornsæd, 3 Læg til Kløver og Græs, og 1 Læg til Renbrak; Sædskiftet B derimod: 5 Læg til Kornsæd (strengt taget kun $4\frac{1}{2}$ til Straasæd og $\frac{1}{2}$ til Urter, men da disse sidstnævnte blive modne og benyttes paa samme Maade som det øvrige Korn, kunne vi for Tydelighedens Skyld kalde det Hele Kornsæd), 1 Læg til Kløver, $\frac{1}{2}$ til Kløver eller Græs (i Halvbrakaaret), $\frac{1}{2}$ Læg til Staldfodringsurter, $\frac{1}{2}$ Læg til Rodfrugter og $\frac{1}{2}$ Læg til Halvbrak. Spørgsmaalet om Staldfodringen kan gennemføres afhænger altsaa ganske simpelt af:

1) om det er muligt paa 2 Læg eller $\frac{1}{4}$ af hele Arealet at kunne avle det fornødne Grøn-foder og Hø til Besætningen;

2) om det er muligt, at det ene Læg Korn, der træder istedetfor den 3die Aars Græsmark, kan give den fornødne Mængde Halm og Rjærne til Sommer-næringen; og

3) om Indtagten, der kan flyde af det halve Læg med Rodfrugter, er stor nok til at dække de forøgede Driftsomkostninger ved den mere forcerede Drift.

ad 1. Vi kunne antage, at Kvægstyrken paa 8 Tdr. Land god Jord vil svare til 3 Malkfæer, og naar disse skulle fodres som foran er nævnt, ville de til 205 Vinterdage behøve 2460 Pd. Hø, til 160 Sommerdage 1440 Pd. Hø og 24,000 Pd. Grøn-foder = 6000 Pd. Hø eller ialt 9900 Pd. Hø. Der behøves altsaa, for at Avlen kan række til den an-

tagne Fodring, paa hver Td. Land at frembringes knap 5000 Pd. Hø, hvilket er svarende til en Middelhøst.

ad 2. Af Halm vil der medgaa til Sommerfodringen til hvert Kreatur 4 Pd. til Foder og 8 Pd. til Strøelse, altsaa til 3 Kreaturer daglig 36 Pd., eller i 160 Dage 5760 Pd. Halm. Af Kjerne medgaaer til en Ko 4 Pd., til 3 Køer 12 Pd. daglig, altsaa i 160 Dage 1920 Pd. Disse Mængder, eller tilnærmelsesvis altsaa 2000 Pd. Kjerne og 6000 Pd. Halm, ville ligeledes svare til Middelhøsten af 1 Td. Land med Sæd, navnlig naar, som i det antagne Sædstifte, det meste er Vintersæd.

ad 3. Naar jeg ansætter Indtagten af $\frac{1}{2}$ Td. Land med Rodfrugter til 120 Tdr à 2 K = 40 Rd., og antager at denne Sum maa være tilstrækkelig til at dække Udgifterne ved den mere forcerede Drift, troer jeg ogsaa, man vil finde dette rimeligt. Det forøgede Arbejde paa 8 Tdr. Land vil bestaa i Pløjningen, Tilsaaning og Høsten af 1 Td. Land med Korn, Dyrkningen af $\frac{1}{2}$ Td. Land med Køer og $\frac{1}{2}$ Td. Land med Staldfodringsurter, Hjemkjørselen af Grønfoderet og Udkjørselen af Sommergødningen. Hvor meget Udgiften til ethvert enkelt af disse Arbejder vil beløbe sig til er vanskeligt at sige, naar man ikke har bestemte stedlige Forhold for Dje; jeg skal derfor ikke gaa i Enkeltheder med Hensyn til de nævnte Arbejder, men kun med Hensyn til Grønfoderets Hjembringelse, der vistnok er det Arbejde ved Staldfodringen, der staaer mest afstrækkende for Landmændene, gjøre opmærksom paa, at man — naar en Ko faaer 50 Pd. Grønt daglig, og man blot regner 500 Pd. paa 1 Enspanderløs — vil være istand til paa 5 saadanne Læs at hjembringe det daglige Grønfoder til en Besætning af 50 Køer. Selv i uheldigste Tilfælde — naar f. Ex. det Grønne staaer meget tyndt og skal hentes langt borte — maa derfor baade Afhugningen og Hjemkjørselen til en Besætning af den nævnte Størrelse kunne besørges af 1 Mand og 1 Hest, og anslaa vi Udgiften til denne Arbejds-kraft i de 160 Sommerdage til 150 Rd., koster Foderets

Hjembringelse til 1 Ko 3 Rd., og til den til 8 Tdr. Land svarende Kreaturstyrke altsaa 9 Rd. Af de 40 Rd., som Koe-stykket giver i Indtægt, er der altsaa endnu tilbage 31 Rd., der sikkert ville kunne dække Udgifterne ved de andre nævnte Arbejder; men forøvrigt behøver den Hestekraft, der skal hjembringe Grønfoderet, mange Steder ikke at lægges Staldfodringen til Last, thi Hjørflen derved maa kunne bestrides af den Hest, der nu bruges til Mælkens Hjembringelse og Kreaturerens Banding i Løjrslaget, hvilke Arbejder jo falde bort, naar Kreaturerne blive i Stalden.

Kan det saaledes paavises, at den foreslaaede Staldfodring uden Fare for Tab kan indføres, haaber jeg ogsaa, at man vil finde de indirekte Fordele, som jeg i det Foregaaende har søgt at paavise, store nok til at man virkelig vil bringe Systemet til Udførelse. Forøvrigt glemme man ingenfinde, naar man vil anstille Sammenligninger og Beregninger mellem det nuværende Græsgangssystem og et Staldfodringsystem, at der maa gaaes ud fra den Forudsætning, at Græsgangene ere simple og yde utilstrækkelig Sommernæring i Forhold til den Vinternæring, vi nu almindeligvis give vore Besætninger. Enhver Landmand maa derfor i sin Betragtning over Staldfodringen nøje lægge Mærke til sine stedlige Forhold; mener han endnu at være istand til at skabe sig gode Græsmarker, da er han mindre opfordret til at foretage en Forandring i det Bestaaende, men da Klagerne: intet Græs, slet Græs, utaaelige Ulemper for Kreaturerne paa Græsgangene, Nar for Nar ere blevne lydligere, har jeg troet, at Tidspunktet til en Systemforandring maatte være for Haanden. En Drøftelse af Spørgsmaalet synes ialfald at være paatrængende nødvendig, og hvis Offentliggjørelsen af disse Linier kan give Anledning dertil, er Hensigten med deres Redskrivning opnaaet.

Daugaard Landbrugsstole i November 1870.

J. B. Krarup.